

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KOMPONISTEN
C. E. F. WEYSE
OG
ROSKILDE

ROSKILDE 1949

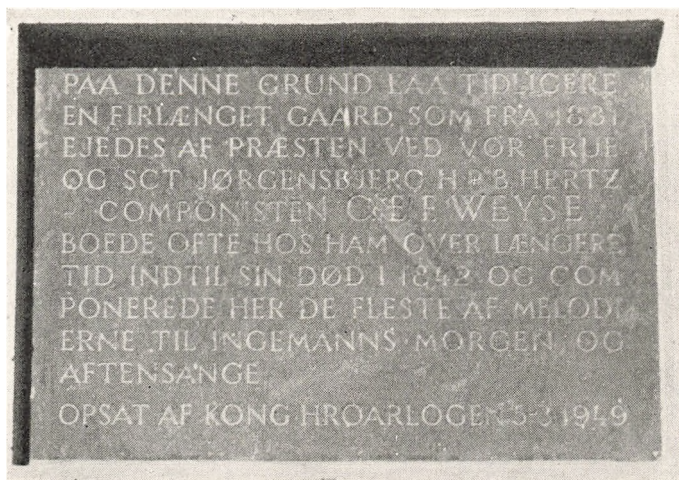
BRUUNS BOGHANDEL -- MAX MØLLER

For at medvirke til Bevarelse af Mindet om Komponisten C. E. F. WEYSE og dennes Tilknytning til Roskilde, lod Odd-Fellow Logen KONG HROAR Lørdag d. 5. Marts 1949 opsætte en Mindeplade paa Inspektørboligen ud mod Skolegade.

Den lille Begivenhed var — forekommer det mig — af en saadan Karakter, at den forljøner at fæstnes paa en mere blivende Maade end i et forgængeligt Avisreferat, og det er mit Haab, at dette er naaet gennem nærværende lille Hæfte.

Roskilde, i Maj 1949.

M. M.

Paa denne Grund laa tidligere en firlængel Gaard, som ejedes af Præsten ved Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg H. P. B. Hertz. Komponisten C. E. F. Weyse boede ofte hos ham over længere Tid indtil sin Død 1842 og komponerede her de fleste af Melodierne til Ingemanns Morgen- og Aftensange.

Opsat af Kong Hroarlogen 5.—3.—1949.

Pladen er skænket af
Br. Billedhugger *Karl Hansen Glem*
og indsat af
Br. Murermester, Bygningskonstruktør *Gunnar Sørensen.*

Lørdag den 5. Marts 1949 var det 175 Aars Dagen for Komponisten C. E. F. Weyses Fødsel. Paa denne Dag lod Odd-Fellow Logen afsløre den Mindeplade, der er gengivet paa foranstaaende Side. Som det fremgaar af Pladens Tekst er der fuldgyldig Begrundelse for dette, idet man derigennem hædrer den afdøde Komponist og samtidig skaber dansk Kulturhistorie et beskedent Minde om en af Landets gode Borgere.

Til den enkle og smukke Højtidelighed var der mødt godt 100 Deltagere. Af særlig indbudte Gæster var til Stede Formanden for Historisk Samfund i Københavns Amt, Direktør *Arthur Fang*, Lokalhistorikeren Fru *Fanny Fang* og Domkantor *Emilius Bangert*. I det efterfølgende er gengivet de forskellige Taler, der blev holdt i Anledning af Afsløringshøjtideligheden, og denne saavel som den historiske Baggrund derfor vil genspejles deri.

Logens Overmester, Grosserer *Volmer Nielsen*, bød Forsamlingen velkommen og udtalte:

Paa Kong Hroar Logens Vegne har jeg den Glæde og Ære at byde Forsamlingen Velkommen. Et særligt

Velkommen retter jeg til Formanden for Historisk Samfund, Hr. Direktør Arthur Fang, til Lokalhistorikeren Fru Fanny Fang og til Hr. Domkantor Bangert. Hjertelig Velkommen til Dem alle.

Br. Guldsmedemester *W. D. Enig* fik derefter Ordet for at holde Afsløringstalen. Br. Enig udtalte:

I Dag, den 5. Marts 1949, er det 175 Aar siden, at Komponisten C. E. F. Weyse blev født, og Odd-Fellow Logen Kong Hroar har i den Anledning taget Initiativet til at afsløre en Mindeplade paa det Sted, hvor Komponisten i Aarene fra 1831 til sin Død i 1842 kom saa ofte, og hvorfra han havde nogle af sine rigeste Minder.

Ofte har der været talt om at opsætte en Mindeplade paa dette Sted. Sidst Tanken var stærkt fremme, var i 1942, da vi mindedes Komponisten paa hans 100 Aars Dødsdag, og ved hvilken Lejlighed Store Fiolstræde her umiddelbart op til Bygningen da fik sit Navn ændret til Weysegangen. Naar vi gaar ad den, vil Mindet om Weyse blive levende for os, men for dem, der i Fremtiden ikke vil være klar over, hvorfor netop dette lille Stræde har faaet den store Komponists Navn, vil nu Mindepladen her fortælle om Aarsagen til dette.

For Weyse blev Roskilde nemlig et af de kæreste Steder at besøge, og der er dem, der kendte ham, der siger, at sjældent har vel nogen elsket en By mere lidenskabeligt, end Weyse elskede Roskilde og Egnen her omkring.

Selv boede han og virkede al sin Tid som Organist

i København, men Roskilde blev det Sted, som han altid længtes hen imod. Først i en Aarrække fra 1812 —1819 gjaldt Besøget den gamle Domprovstegaard hos Domprovst Hertz, — hans unge Vens Far, — men senere, da Vennen, Pastor Hans Hertz, fra 1829 fik Præstekaldet ved Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg Kirker, og fra 1831 købte sig Bolig i den gamle firlængede Gaard, der laa her, — ja, da blev Stedet for Weyse det »Hroars Væld«, som kom til at betyde saa meget for ham og hans Produktion.

Her var han først rigtig hjemme, og her kom alle hans Egenskaber og Kunnen i deres rette Glans, og her var det vel ogsaa, at han fik Inspirationerne til mange af de Smaasange, der senere skulde blive Folkeejere og høre til Folkets kæreste Sange.

Oppe fra sit Værelse paa Kvisten, som altid hed Weyses Stue, havde han den prægtigste Udsigt udover Fjorden og Sct. Jørgensbjerg, og naar han sad her ved Vinduet, saa han og følte han alt det, der i Sorø fyldte Ingemanns Sind.

Han saa Solen stige op i Østen, bag Domkirkens vældige Mure, og han saa den sprede Glansen fra Guds Himmel ud over Jorden, og til sidst gaa ned bag Rosenskyernes Volde og forsvinde bag Skovene i Nordvest.

Og naar saa Præstefamilien sad i Haven og hørte Aftenklokkerne ringe fra Sct. Jørgensbjerg og Vor Frue, skete det ofte, at Weyse forsvandt op til sin lille Stue, og et Øjeblik efter lød de første spinkle Toner, der i Løbet af kort Tid formede sig til en fuldendt Lovprisning i Toner, for det, som han saa og følte. Saa skabte han de herlige Salmer og Sange, der

senere skulde finde ind i Slot og Hytte, og blive alle danskes kæreste Sangskat.

Nu har vi faaet Mindepladen, og nu vil baade Byens Borgere og de mange Turister faa den for Øje, og den vil erindre os om ham, der kom til os sydfra, men som blev heroppe og levede sig fortrolig ind i det danske Sprog og det danske Liv, — og gav os sine Sange, saa danske i Liv og Aand.

Men for Brødrene indenfor Odd-Fellow Logen Kong Hroar er det ogsaa forunderligt at tænke paa, at naar man samles til Møder, og begynder og slutter med en Sang, saa er det altid Weyses Melodier, man benytter, — og naar Logens Organist gaar op til sit Instrument for til Møderne at spille Weyses Melodier, og han maaske ved Foraars- og Efteraarstid fra det lille Vindue kaster Blikket ud over det Landskab, der ligger ham for Øje, saa staar han maaske paa det selv samme Sted og ser det samme og maaske føler det samme, som Weyse gjorde, da han modtog Inspiratio-nerne til alle sine kære Sange.

Vi overdrager nu Mindepladen til Odd-Fellow Logen Kong Hroar, med Haabet om, at Logen nu og i Fremtiden vil værne og bevare denne.

Br. *Karl Hansen Glem* fjernede derefter Dækket for Mindepladen.

Formanden for Historisk Samfund for Københavns Amt, Direktør *Arthur Fang*, holdt derefter en ganske kort Tale, hvori han betegnede Mindepladen som et nyt Blad i Hæderskransen, vi alle gerne vil række den By, vi elsker og ærer. Maatte denne Mindeplade være

med til, at der ikke sænker sig Glemsel over Weyse og Ingemann, og hvad de frembragte — det kan nok tiltrænges i en barsk Tid som denne. Historisk Samfund, der i sin Tid fremsatte Tanken om Anbringelse af Mindeplader, glæder sig over det Initiativ, Logen Kong Hroar har vist paa dette Sted. Det takker vi for og ønsker Logen til Lykke.

Br. Overmester *Volmer Nielsen* holdt derefter følgende Takketale:

Maa jeg paa Logen Kong Hroar's Vegne bringe Dem alle en Tak, fordi De er sluttet op om denne Mindeplades Afsløring.

Tak til Formanden for Historisk Samfund, Hr. Direktør Fang, for Deres Medvirken til at indsætte Mindepladen, og til Guldsmed Enig for utrætteligt Arbejde for Sagen.

Til Stenhuggermester Karl Hansen Glem, som har skænket Pladen, og Murermester Gunnar Sørensen for Arbejdet med at anbringe den.

Idet jeg udtaler Ønsket om, at Mindepladen maa virke efter Hensigten, at minde kommende Slægter om Stedets Betydning for Komponisten C. E. F. Weyse, lover Odd-Fellow Logen Kong Hroar at værne om Mindepladen.

Efter Afsløringshøjtideligheden samledes Deltagerne om Kaffebordene, der stod dækkede i Logens Festsal. Br. Undermester, statsaut. Revisor *Martin Hansen* bød Velkommen til denne indendørs Fortsættelse af Afsløringsfesten, hvorefter Br. Koncertsanger *Erik Rehmann* sang to Weysesange, »Lysets Engel gaar

med Glans« og »I fjerne Kirketaarne hist«. Br. Købmand *Axel S. Pedersen* akkompagnerede. Man lod derefter Kaffen og Kagerne vederfares Retfærdighed, og da dette var vel tilendebragt, fik Fru *Fanny Fang* Ordet og holdt et Foredrag, hvori hun paa en fortrinlig Maade gav en levende og fængslende Redegørelse for Logebygningens Historie. Foredraget er omstaaende gengivet i sin Helhed. Det lønnes af Forsamlingen med stærkt og hjerteligt Bifald. Br. Koncertsanger *Erik Rehermann* sang endnu to Kompositioner af *Weyse*, »Skøn Jomfru, luk dit Vindu op« og »Hvor Bølgen larmer højt fra Sø«.

Br. Overmester, *Grosserer Volmer Nielsen*, takkede Fru *Fanny Fang* for det meget interessante Foredrag, -- det havde været en Berigelse at lytte til det gamle Steds Historie. Endvidere takkede Br. Overmester de tre Logebrødre *W. D. Enig*, *Erik Rehermann* og *Axel S. Pedersen* for deres Medvirken til at udbrede Kendskabet til Komponisten *C. E. F. Weyse*. Det er mit Haab og min Tro, at Samværet her i Dag for mange af Deltagerne vil være »som et lønligt Kildespring«, der fremover vil tolke Minder om *C. E. F. Weyse*.

Den interessante Eftermiddag sluttede med, at Forsamlingen sang »Der staar et Slot i Vesterled«.

FANNY FANG

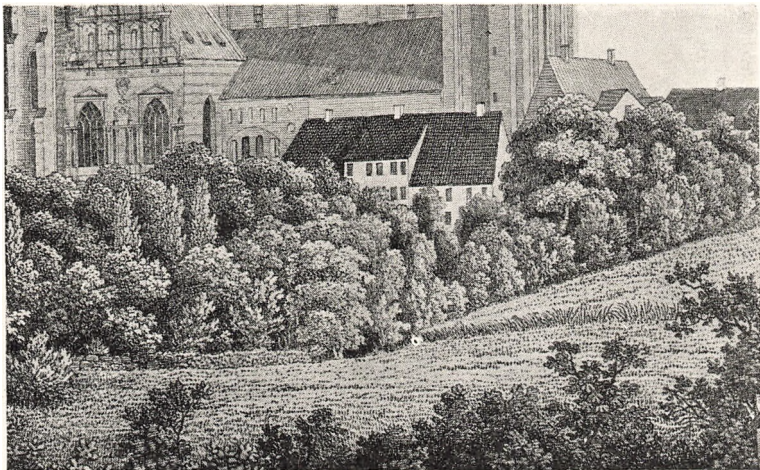
SKOLEGADE 13

ET RIDS AF

ODD-FELLOW EJENDOMMENS HISTORIE

GENNEM 300 AAR

*Af et Foredrag holdt den 5. Marts 1949 ved
Afløsning af en Mindeplade paa Odd-Fellow
Logen Kong Hroar for Komponisten C. E. F.
Weyse paa dennes 175 Aars Fødselsdag.*

Hovedfløjen af Pastor Hertz' Gaard set fra Nord.

S. H. Petersen, Kobberstik 1834.

Ejendommen paa Hjørnet af Skolegade og Weysegangen, der siden 1930 tilhører Odd-Fellow Logen, Nr. 26, Kong Hroar, ligger paa meget gammel Ejendomsgrund og har en betydelig Historie bag sig. Nordvest for Roskilde Domkirke ligger den, nu adskilt fra Domkirkens umiddelbare Nærhed ved Gaden og Stenbastionen her ud imod omkring den planerede Domkirkeplads. Indtil 1843 var den middelalderlige Katedralskole, — beliggende med sin Nordende omtrent paa Bastionens Plads, — dens nærmeste Genbo til denne Side. Men da saa Gaarden ganske anderledes ud end i Nutiden. Ejendommen var da en firelænget Gaard med Avlslænger liggende ud mod Skolegade, mod Strædet, — nu Weysegangen, der i Tidens Løb har

haft skiftende Navne, — og en vestlig Længe paa tværs parallelt med den østlige. Mod Vest, hvor Inspektørholigen nu findes, laa Hovedbygningen med Længdefacader vendt mod Syd og Nord. Ejendommen i denne ydre Form hører man om fra de ældste Tider, hvor den overhovedet sikkert nævnes, og det er saa særdeles heldigt, at der findes skriftlige Oplysninger netop om denne Ejendom fremfor om saa mange andre Byejendomme, om hvilke alt Kendskab, paa faa Undtagelser nær, er gaaet tabt, blandt andet ved større og mindre Brande.

Fra de ældste katolske Tider skal der i Domkirkens Nærhed have ligget en Del Boliger for gejstlige Embedsmænd, Domherrer, Prælater og Kanniker, der var tilknyttet Tjenesten i Domkirken og Undervisningen i Skolen. Der er dog Tvivl om, hvorvidt Skolens Rektor har haft egen Embedsholig, nogle mener fra 1405. Man ved dog, at en Rektorholig blev solgt ca. 200 Aar efter, grundet paa Brøstfældighed, og at Rektor derefter blev anvist en Embedsholig i Begyndelsen eller hen imod Midten af 1600 Tallet. Denne Ejendom betegnes af Roskilde-Historikeren, Overlærer Behrmann, som værende »Bygningen beliggende nordvest for Kirken, paa Hjørnet af Skolegade og Fiolstræde«. Det var en temmelig stor Gaard med en lille Have til, fortæller han.

Efter Reformationen blev en Del Embedsmænd lønnet af Domkirkens Præbender, d.v.s. de fik deres aarlige Indtægt af de gejstlige Stiftelser, som hørte under Kirken. Heriblandt var Rektorerne, »hvis smalle Løn blev forbedret ved større Præbender, ved Præste- og Kongetiende« i Christian den Fjerdes Tid. Selve Ejen-

dommen formodes at have været en af de Boliger, hvortil der var knyttet en saadan Stiftelse, — der samtidig gav Indehaverne visse Forpligtelser. Af opbevarede Regnskaber ses det imidlertid, at der har været anvendt Penge til en højst fornøden Reparation af Rektorboligen i 1667. Kirkeværgen kunde ikke skaffe de fornødne Penge, derfor maatte de laanes.

At Ejendommen allerede da trængte til Reparation, kunde tyde paa, at den ikke var af helt ny Dato, og derfor er det ikke helt usikkert, at den ogsaa før den Tid, da Rektor Hans *Pedersen Kallundborg* beboede den, har været brugt til Rektorbolig. Men man ved intet bestemt derom før Aaret 1667. Da Rektors Eftermand ogsaa klagede over Ejendommens forfaldne Tilstand, og Domkirken stadig ikke havde Midler til Vedligeholdelse, fik Rektor Peter Johannes *Schade* i 1686 for sin Livstid tillagt Himmelev Kirketiende til Afholdelse af Udgifterne ved Reparationer og Forbedringer af sin Bolig. Men i 1755 var Ejendommen paa ny saa forfalden, at der paa Stiftsøvrighedens Indstilling blev givet Tilladelse til at sælge den. Ved Auktionen over den blev den daværende Rektor *Christen Schnabel* Ejer af Gaarden for 600 Rigsdaler, og Domkirken erstattede hans tidligere Fribolig med 40 Rdl. aarlig. Ialt kom seks Rektorer til at bebo den gamle Ejendom.

Ved at se lidt nærmere paa disse Rektoreres Eftermæle faar man ikke alene et Indblik i Tiden, men ogsaa et Indtryk af de Mennesker, der gennem Aarene levede der og satte deres Præg baade paa Ejendøm og Omgivelser. Efter alt at dømme har langt de fleste Beboelser i Domkirkens og Skolens Nærhed fortsat.

som i Middelalderen, været beboet af Embedsmænd hørende til begge Steder.

— — —

Den første i Rektorrækken, man med Vished ved har boet i Ejendommen, var Hans *Pedersen Kallundborg*, med Tilnavnet *Schade*. Han blev Rektor ved Katedralskolen 1641. Efter selv at have været Elev og Lærer ved Skolen, rejste han, 34 Aar gammel, til Udlandet, studerede ved fremmede Universiteter og ledsagede unge Adelsmænd paa Studierejser. 40 Aar gammel blev han Rektor i Malmö, hvor han giftede sig, og to Aar efter kom han til Rektoratet i Roskilde. Rektor Hans Pedersens Liv og Levned har faaet en særlig Beskrivelse af Magister Andreas Ryge, og af denne ved man, at han foruden at være en lærd ogsaa var en meget praktisk og derfor betroet Mand. I 1658 fik Domkapitlet saaledes kongelig Befaling til at lade ham paatage sig Kapitlets Forvaltning af Bøndernes Skat til Krigsomkostninger. Da han blev gammel, fik han sin Søn, Peter Johannes Schade, til Afløser i Embedet, og Sønnen blev ogsaa hans Efterfølger. Om et smukt og karakteristisk Forhold mellem ham og Sønnen er der bevaret et lille Træk.

Kantor Christopher Gjessing fortæller saaledes i Bogen »Jubellærere«, at Faderen ikke kom mere paa Skolen efter at have faaet Sønnen til Vikar. Han blev i sit Studerekammer, hvor Sønnen hver Dag, naar Skoletiden var forbi, kom ind for at hilse paa Faderen, idet han klappede ham paa Skulderen. Faderen rejste sig saa, kyssede Sønnen og bød ham sin Stol, mens han selv satte sig paa en Kanapé. Derefter tog han sin Hue af og lagde den ved Siden af sig, — han vilde aldrig

tage den paa, saa længe han talte med Sønnen. En Dag, da Sønnen som sædvanlig kom ind og klappede ham paa Skulderen, vendte Faderen sig og spurgte, om han ikke havde været der én Gang før i Dag, og da han svarede Nej, sagde den gamle Mand: »Saa kan du nu, min Søn, lave dig til at tage mit Embede, thi nylig var her én, der klappede mig paa Skulderen.« Hans Forudfølelse blev til Virkelighed, og kort efter døde han 1671, 72 Aar gammel. Han efterlod sin Hustru, med hvem han havde seksten Børn, et Trøsteskrift, som han selv havde forfattet. Den latinske Indskrift paa hans Gravsten i Roskilde Domkirke, hvor han jorredes i Midtergangen, havde han ogsaa selv skrevet.

Peter Johannes *Schade* var kun fire Aar gammel, da han blev sat i Katedralskolen. Han blev Student 19 Aar gammel, og efter en Lærerperiode ved Skolen og efter theologisk Eksamen rejste han ligesom sin Fader til Udlandet, Holland, Tyskland, Frankrig og Italien, hvor han alle Steder hørte Forelæsninger, særlig medicinske, og blev kendt med mange af Tidens Lærde. I 1666 kom han tilbage til Roskilde og vilde egentlig have helliget sig det medicinske Studium. Men Faderen overtalte ham til at ofre sine Kræfter for Skolearbejdet, og han blev da i Stedet sin Faders Vikar og senere, som fortalt, hans Efterfølger 1671. Samme Aar blev Domkapitlet ophævet, — hvorved han blev den sidste Kannik i Roskilde. — Skolen var sin Ruin nær, fordi Midlerne fra Kapitlets Indkomster, i Stedet for til Fordel for Skolen, blev anvendt til et Rytterkorps. Rektor *Schade* henvendte sig til Kong Christian d. Femte og fik udvirket en Refusion i Jordegods andet Steds fra, hvorved han økonomisk red-

dede Skolen. Hans Dygtighed og Fortjenester blev paa-skønnet paa forskellig Maade, ogsaa ved gode Indlæg-ter. Han oppebar saaledes blandt andet alle Indkom-ster af Himmelev Kirke for Livstid til sin Ejendoms Vedligeholdelse. Ved sin Død kunde han efterlade en Formue paa nærved 21,000 Rdl. Han var gift to Gan-ge, først med Margaretha Büllich, Enke efter Dom-provst i Roskilde Hans Frandsen Trojel, og anden Gang med Professor Albert Bartholins Datter, Catha-rina. Ialt havde han fjorten Børn.

Rektor Peter Schade ejede en stor Bogsamling og vedligeholdt ved Brevveksling stadig Forbindelsen med sine udenlandske Bekendte, Statsmænd og berømte Lærde, hvorved hans eget Navn ogsaa var kendt i det fremmede. Et Par tyske Prinser, som havde hørt om ham, fortæller Kantor Gjessing, besøgte ham derfor engang paa Gennemrejse. De blev indbudt til at spise ved hans Bord, ved hvilken Lejlighed tre af Rektorens Sønner, nogle Disciple og Kantoren selv gav en Kon-cert med Musik og Sang »over Maaltidet«. Mange an-dre fremmede af forskellige Nationer besøgte ham i Hjemmet i Rektorboligen, — et Hjem, som ved ham formaaede at samle mere end almindelig Interesse. Rektor Schade skal ogsaa i sin Bolig have haft en stor Samling Natur- og Kunstgenstande, som han havde hjembragt fra sine Rejser. Ved Auktionen over hans Efterladenskaber skal de have indbragt en god Sum.

Om denne Rektor, der fik et smukt Eftermæle og anerkendtes for at have været særlig dygtig, økonomisk og med administrative Evner, fortælles det, at han i 1703 havde den store Sorg at miste sin ældste Søn, Hans Schade. Han var efter Uddannelse og syv Aars

Fravær i Udlandet af Kong August af Polen udnævnt til at være »Chursachsisk Resident« i København. Da han skulde overtage sin Formands forseglede Papirer, og der opstod Uenighed derom, blev han stukket ihjel af en Kammerraad Suhm. Kong Frederik den Fjerde blev saa berørt af den Ulykke, der derved overgik den unge Mands Fader, at han udtalte Ønsket om at gøre noget for at mildne hans Sorg. Paa Forespørgsel fremkom Rektor Schade med Anmodning om, at hans Søn, Mag. Jesper *Schade*, der foreløbig var udenlands, maatte blive hans Hjælper og senere hans Efterfølger i Rektoratet. Dette Ønske opfyldte Kongen.

Rektor Schade mistede sin anden Kone efter tyve Aars Ægteskab og døde selv i 1712. Han havde da været Lærer i 51 Aar og var saaledes »Jubellærer«. Han døde i København, hvortil han var rejst i Embeds Medfør som Notarius i Tamperretten, fortæller Gjesing, og hans Lig førtes til Roskilde »i en meget prægtig Kiste, overtrukket med sort Corduan og med rareste Billedbeslag af massiv Blye stærkt forgyldt og forsølvet«. Den blev midlertidig nedsat i Domkirken i hans Svigersøns, Borgmester Korlps Begravelse, da hans egen Grav endnu ikke var færdig.

Magister Jesper *Pedersen Schade* blev Rektor 1712, 38 Aar gammel. Han havde en kortere Tid været Rektor ved Kalundborg Skole, rejste udenlands, som Sædvane var, og kom tilbage 1704, da hans Fader kaldte ham i Anledning af Løftet om Rektoratet efter ham. Han skal have været særlig dygtig i Latin og Græsk, og i det hele taget i sine yngre Aar være gaaet i sine Fædres Spor. Men som ældre slog han sig paa Drik og forsømte Embedet, — han undlod f. Eks. i flere

Aar at føre Protokollen over Udgifter til Disciplenes Kost og Klæder, — til sidst kom han i Gæld til Skolen og solgte sit Indbo og sine Bøger. Biskoppen tog endelig Affære efter Henstilling fra Skolens Lærere, — men kort Tid derefter døde Rektor 1726, kun 52 Aar gammel. Hans Hustru, en Datter af Professor H. Wandall, maatte gaa fra Arv og Gæld.

— — —

Saa skifter Billedet efter de tre Rektorer, Fader, Søn og Sønnesøn, og en ny Familie rykker ind paa Skuepladsen i den gamle Gaard. Efterfølgeren i Embedet blev Magister Bernhard *Schnabel*. Paa egen Bekostning — uden Stipendier — havde ogsaa han foretaget Studierejse og i to Aar særlig givet sig af med teologiske Studier og Undervisning. Fra 1718—1726 var han Rektor ved Køge Skole, som kun ved hans Tiltræden havde to Elever. Han oparbejdede denne Skole, saa han ved sin Overtagelse af Embedet i Roskilde kunde tage ti Elever med sig, som ønskede at følge ham til Roskilde, uden dog derved »at tømme« Skolen i Køge. I 28 Aar var han Rektor i Roskilde til sin Død 1754. Han ligger begravet med Hustru og Børn i Domkirken Midtergang under en stor Ligsten med Inskription. En af hans mange Disciple, Lærer ved Skolen, senere Konferentsraad Esaias Fleischer, har i sin Levnedbeskrivelse skildret ham som »en uforlignelig Skolemand, brav Lærer og en kærlig Rektor mod sine Disciple«.

Hans Søn, Christen *Schnabel*, født i Roskilde 1728, blev hans Eftermand i Rektorembedet, kun 26 Aar gammel. Allerede som Dreng viste han en saa overordentlig Flid, at den ovennævnte Fleischer siger om

ham, at det blev anset for et Under, hvis man ikke saa ham læse. Han tog sine Eksaminer med de fineste Karakterer og udmærkede sig især ved overordentlige Sprogkundskaber. Han dyrkede orientalske Sprog, særlig Arabisk, som han kunde tale. Hans Rektorat varede kun i seks Aar, — en tærende Lungesygdom gjorde Ende paa hans Liv og blændende Evner allerede i 32 Aars Alderen.

I Christen Schnabels Eftermæle siges det, at han, hans store Dygtighed og Retlinethed ufortalt, havde benyttet sin Myndighed over de ældre Lærere vel rigeligt. Det havde »gjort Skoletjenesten, som i sig selv var sur nok, til et virkeligt Slaveri«, bemærker Fleischer. Men senere skriver Rektor Bloch, at hans Minde skyldes den Retfærdighed at erindre hans Sygelighed, der nok kunde gøre ham irriteret, og tillige den Omstændighed, at han stærkt modarbejdede de strenge Legemsstraffe, som det var Tidens Skik, at Lærerne anvendte overfor Disciplene. Blandt andet derfor revsede han Lærerne.

Det var i hans Rektortid, at Ejendommen atter var saa forfalden, at Stiftsøvrigheden bestemte, at den skulde sælges, i Stedet for fortsat at ofre Midler til dens Reparation, hvilket Kirken, som Tilfældet før havde været, paa ny var uvillig til. Ejendommens Tilstand kan dog næppe have været helt elendig, siden selveste Rektor købte den ved Auktionen over den 1755. Rektor Christen Schnabel blev saaledes den første private Ejer af Ejendommen. Hans Fader, Bernhard Schnabel, havde ved sin Tiltrædelse i Embedet efter Rektor Jesper Schade købt en Have, som mod Nord og Vest stødte op til Rektorboligens Grund, saa

Grunden — det tilstødende Haveomraade — var saaledes allerede fra 1726 af den store Udstrækning, som Ejendommen senere har været kendt og beundret for.

Christen Schnabel levede ugift sammen med en Søster, Ursula, ogsaa kaldet Osløv Schnabel. Det var hende, der lod den store Ligsten lægge over Forældrene og flere Søskende i Domkirken, og det blev ogsaa hende, der afhændede Gaarden til den næste og sidste Rektor, Christopher *Lysholm*, der nu som den sjette, kendte Rektor beboede den. Denne Rektor, der sad i Embedet fra 1761 til sin Død 1773, var en usædvanlig Mand, der som ung af økonomiske Grunde baade underviste Børn og selv gav sig af med Datidens Journalistik. Han var baade »Korrektør og Avissskriver«. Gennem Bekendtskaber kom han til at staa Ludvig Holberg saa nær, at denne betroede ham at læse Korrektur paa sine Arbejder. Da Sorø Akademi genoprettedes 1747, blev han Professor i Veltalenhed der, ansat af Holberg uden Ansøgning. Og i Roskilde underviste han, selv i Ferierne, Disciplene i Fransk og indførte latinske og danske Taleøvelser i Skolen. Rektor Lysholm efterlod sig af skriftlige Ting kun nogle Festprogrammer og Lejlighedstaler paa Latin, — men han efterlod sig ogsaa en Gæld til Skolen paa 4—5000 Rdl. For at Gælden kunde dækkes af Rektoratets Indkomster, maatte det staa ledigt i to Aar.

— — —

Af en Taksation til Brandassurance, der er foretaget 1761, faar man en Skildring af Gaarden, som den saa ud paa det Tidspunkt. Dens Udseende stemmer i det store og hele allerede da med Billedet af den, som den kendes fra langt senere Tider. Den bestod

af en Hovedbygning paa nordre Side af Gaarden paa 23 Fag med en Kvist paa 5 Fag. Den østre Længe var 13 Fag lang, den søndre 8 Fag til Strædet, og dernæst var der en fjerde Længe, bestaaende af 12 Fag Hus. Strædet, nu Weysegangen, kaldtes Sct. Mortens Stræde.

Ejendommen kom efter Rektor Lysholm atter til Auktion og maatte derefter gennem en halv Snes Aar lide den Skæbne at blive solgt tre Gange, første Gang i 1779. Dens Købere kan ikke umiddelbart antages at have haft personlig Interesse i Gaarden. 1799 blev en Professor Chr. Friis-Rottbøl Ejer, men kun for Aaret efter at afhænde den til en Herredsfoged Lyder for 1200 Rdl. I 1783 sælges den atter til Pakhusskriver i Grønlandsk Handel i København, Johan Henrik Bruun, hvorefter den endelig tilfalder en Køber, for hvem den bliver Hjemsted for en Aarrække.

Det blev Præsten Peder *Baagøe*, som var Enekapellan ved Domkirken. Denne Titel svarede til den senere Betegnelse Andenpræst, der dog først toges i Brug 1813. Om Pastor Baagøes Person og Familie har man nogle Optegnelser, der, som alle bevarede Smaatræk om Personer naturligvis ikke er tilstrækkelige til en Karakteristik, men nok kan danne et og andet, omend ikke fyldestgørende Billede for Efterverdenen.

— — —

I 1782 kom Pastor Baagøe til Roskilde, og Aaret efter blev han Ejer af Ejendommen paa Hjørnet af »Maglekildestrædet tæt ved Domkirken«. En daværende Skoledreng og senere Adjunkt ved Katedralskolen, mens Baagøe endnu var i Funktion, Daniel Peter Smith, har i sine Livserindringer tegnet et Billede af denne Mand og skildret hans Originalitet. Baagøe og

hans Hustru, Christine Rasmussen Schönberg, var af borgerlig Herkomst, deres Forældre hørte ikke til Embedsstanden, og alene det kunde nok dengang sætte Skel for dem. Smith erindrer ham fra sin Skoletid i 1790'erne som en Original, der altid gik med trekantet Hat med Bredsiden i Panden, med en høj Stok i Haanden og klædt i en Nankinsfrakke. Han besøgte Borgerskabet flittigt, sang og spiste og drak ved deres Gilder, og »var en jovial Munk af en Præst at være. Han havde en Stentor Stemme og messede mageløst med en Metalrøst, som den, der udgik fra Phalaris Okse«. Smith gik ofte i Kirke for at høre ham messe, fortæller han.

Skoledrengene morede sig med at kravle op paa Baagøes Stengærde og tage af hans Æbletræer, der stod lige ud for hans Vinduer. En bestemt Dreng, der fortælles om, slog sig fra at have taget, og sagde, at han havde Æblerne med, da han kom, det kunde hans Kammerat bevidne. Men »den godmodige Baagøe nøjedes med at sige: »Ved han hvad, min kære Nyholm, ved han hvad, min kære Nyholm! kommer han igen, kommer han igen, skyder jeg ham en Rumpe fuld af Hagl, en Rumpe fuld af Hagl.« Det hørte nemlig til Baagøes eloquentia fuira at sige hver Sætning to Gange, hvorved han lagde Drøjelse i Prædikenen, og, for ikke at komme ud af god Vane, overførte han samme Repetition til den daglige Tale, fortæller Smith muntert om ham. Smith var selv Præstesøn. Han blev en kendt Præst paa Lolland og senere Provst paa Møen.

Et andet Vidnesbyrd om Pastor Baagøe og hans Hustru findes i Fru Elise Fichs Memoirer »Domprovsten i Roskilde. Hendes Fader, Jens Michael Hertz, var

Domprovst i Roskilde fra 1804—1819. Baagøe har saaledes været Enekapellan i hans Tid til sin Død i 1812. I sine Barndomserindringer — hun var født Aar 1800 — fortæller Fru Fich om Baagøe, at han »var en gammel, umaadelig korpulent Mand, som vistnok sørgede bedre for sin Bug end for sin Aand, og hans Hustru var en rigtig driftig og kæk Dame, som godt kunde gaa omkring og hverve Konfirmander til sin Mand og Vitalia til sit Bord, og var der i Byen stort Selskab, Bryllup, Fadderstads eller sligt, saa gjorde Værtinden klogt i at have en ledig Plads ved Bordet, for Madam Baagøe skulde nok indtage den. At denne Familie ikke kunde passe synderlig til mine Forældre, vil man let forstaa,« tilføjer hun Skildringen med et ikke saa ringe Hovmod.

Baagøe var 30 Aar i Roskilde, og i Hjemmet var der fem Sønner og fire Døtre. En Søn blev Indehaver af Svaneapoteket i København, hans Søn igen var den kendte Højskolemand, cand. theol. Christoffer Baagøe, Testrup Højskole. Om tre Døtre ved man Besked gennem deres Ægteskaber. En blev gift med den senere Eksellence, Generalløjtnant Hans Hedemann, Generalmajor i Treaarskrigen, en anden Datter ægtede Herredsfoged i Ramsø-Tune Herreder J. Blume, — de sidstes Gravminde findes paa Graabrødre Kirkegaard. En tredie Datter blev gift med Sognepræsten Haar i Himmelev. Baagøes Hustru levede i Roskilde til 1835. Ikke langt fra deres gamle Hjem ligger deres Grav paa Domkirkegaarden, hvor en stor, flad Sten syd for det sydvestlige Taarn, en af de faa tilbageblevne paa Kirkepladsen, meddeler deres Data. Under dem læses Inskriptionen: Salige er de døde, som dø i Herren, de

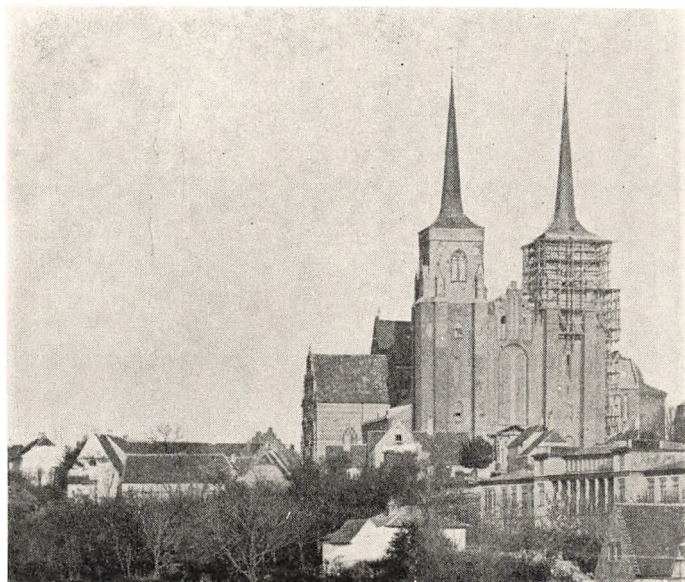

skulle hvile efter deres Arbejde, men deres Gerninger følge dem. Johannes 14. K., 13. V.

Efter Pastor Baagøes Død solgte hans Enke Gaarden i 1814 til hans Efterfølger, Sognepræsten ved Domkirken Jacob *Hansen Bang*, som efter ni Aars Forløb blev udnævnt til Domprovst efter Domprovst Hertz' Eftermand, Amtsprovst Hammond, der kun var faa Aar i Embedet. Pastor Bang afhændede dog ikke sin Gaard før en Del Aar senere, og maaske er han endnu i nogle Aar blevet boende i den saa skønt beliggende Bolig paa Hjørnet af Maglekilde-Strædet, tæt ved Domkirken. Den daværende Domprovstegaard var vel til dels ny, opbygget for egen Regning af Domprovst Hertz over en Aarrække fra 1807—16, men den har næppe ligget med slet saa vid en Udsigt foran sig som den nuværende, der først er opført senere under Domprovst Ortved.

Man ved ikke meget om Sognepræsten og Domprovsten Bang personlig; i hans Eftermæle siges det, at han var »en kraftig, retsindig og almenagtet Personlighed, der tilhørte Tidens rationalistiske Skole«. Om hans Familie og Hjemliv, hvortil Interessen særlig knytter sig i dette Tilfælde, ved man, at han, der var en Provstesøn, var gift med en Præstedatter, Anne Cathrine Sophie Østrup, med hvem han havde seks Børn. Den ældste Søn var den højthegavede Jurist, Embedsmand og Minister Peter Georg Bang, hvis Navn staar som Underskrift paa Grundloven af 1848. Han følte sig hele Livet stærkt knyttet til Roskilde, baade ved Slægtskabs- og Venskabs Baand. I Pastor Bangs Hjem i Roskilde fødtes kun den yngste Søn, Joachim

*Pastor Hertz' firelængede Gaard set fra Vest.
Huset længst til venstre er den ældste Meyerchrone Stiftelse.*

H. Hansen, Roskilde, fot., senest 1867

Godske Adam Vilhelm Bang 1817. Han blev opkaldt efter Greven paa Bregentved, hvor Pastor Bang som ung havde været Huslærer. Denne sidste Søn blev gift ind i den store Roskildefamilie Kornerup, idet han i 1845 ægtede Købmand Søren Kornerups Datter, Inger Sophie Marie. Fra 1866 var han Sognepræst ved Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg, og var indtil sin Død 1877 knyttet til Roskilde. Ægteparret havde ni Børn, — de antog Familienavnet Kornerup-Bang.

Sognepræst Bang ejede og boede i den Ejendom i

Hersegade, nu Nr. 11, der i 1892 overtoges af »Odd-Fellow Foreningen Hroar i Roskilde.« »Odd-Fellow Logen Kong Hroar« ejede den indtil 1930, da den blev solgt til Broderordenen D. A. L.

Jacob Hansen Bang blev Enkemand i 1820 og afgik selv ved Døden som Domprovst 1841. Et ret stort, om end nu stærk rustet Minde af Jern findes endnu over ham og hans Hustru paa den sidste Rest af Domkirkens Kirkegaard, sydøst for Domkirken ved Palæets Vestfløj. Nu staar det saa underligt ensomt i Græsset, og et synligt Gravsted findes ikke. Paa den rustne Flade er Indskriften endnu delvis til at læse. Under Navne og Data stod der et Vers af 2. Korinthier Brev: Vi vide, at dersom vort jordiske Hus, denne Hytte, nedbrydes, have vi en Bygning af Gud, et Hus, som ikke er gjort med Hænder, evigt i Himlene. — Flere af Slægten hviler ogsaa her, blandt andre en Datter og hendes Mand, den bekendte Overskoledirektør, Forfatteren K. H. With. — Den Bangske Familie var ogsaa i andre og yngre Generationer i Slægtskab med gamle Roskilde-Familier af kendte Navne.

— — — — —

Med den følgende Ejer af den historiske Ejendom ved Domkirkens Fod naaes et Tidspunkt, om hvilket der findes mange flere skriftlige Oplysninger end om de foregaaende. I Særdeleshed skyldes disse Fru Fichs Erindringer om Familien Hertz og Livet i Domprovstegaarden med mange kendte Personligheder, deriblandt Komponisten C. E. F. Weyse, indtil 1819. Men tillige i lige saa høj Grad den Tilknytning, den nye Ejer fra 1831, Sognepræst Hans Peter Boye Hertz, fortsat fik

særlig til C. E. F. Weyse, og hvorom der findes adskillige trykte Vidnesbyrd.

I 1829 blev Pastor *Hertz*, der kom fra Præstekaldet i Kirke-Hvalsø, kaldet til Sognepræst for Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg. Han købte i 1831 den herligt beliggende gamle Gaard, som vel maa formodes nu at have været i bedre Stand, siden den 1755 havde været paa Ejerhænder. Dog var der vel ikke af den Grund Sikkerhed derfor. — I Følge Skødets Ordlyd synes den at være blevet noget forandret, men dog var den i det væsentlige den samme i Bygning og i Udstrækning som længst tilbage. Gaarden nævnes ved Købet som bestaaende af fire Længer, den nordre Længe, Stuehuset, vender som tidligere sin Facade ind mod Gaardspladsen. Den bestod af 23 Fag, hvoraf de 8 Fag (tidligere 5 Fag) var opbygget i to Etager. Den østre Længe ud mod Skolestræde var 13 Fag lang, den søndre 14 Fag og den vestre 11 Fag lang. At Gaarden under alle Ejere har haft Kreatur- og Hestehold, siger næsten sig selv, maaske er der ogsaa drevet Jord, — hvortil ellers de tre Længer, der kun var indrettet til fornødent praktisk Brug? Strædet mod Syd betegnes i dette sidste Skøde »Papirmølle-Strædet« efter den daværende Papirfabrik ved Maglekilde.

Fra Ejendommen, og da i særlig Grad fra Beboelseshuset, vel beliggende ved Domkirkens Fod, men dog omtrent paa Toppen af det stærkt skraanende Bakkehæld mod Omgivelserne og ned mod Roskilde Fjord, var der til enhver Aarstid den herligste Udsigt mod Øst, Nord og Vest, og her havde Præstefamilien *Hertz* deres faste Borg i ca. 35 Aar.

Pastor Hans Peter Boye *Hertz* var født 1792 og var

saaledes kun 12 Aar, da hans Fader, Domprovsten, Jens Michael Hertz, kom til Roskilde. Som Kapellan som ung nogle Aar hos Pastor Bang ved Domkirken og senere som Præst ved Vor Frue og Sct. Jørgensbjerg kom han til at tilbringe langt den længste Del af sin Levetid i Roskilde, — nøje knyttet til begge de to nævnte Boliger. Som hans Forældres Hjem havde været et Samlingssted for Embedsmænd, Litteratur- og Musikinteresserede, blev hans eget det paa lignende Vis. Hertz skal have været en smuk og indtagende Mand, meget musikalsk og med store selskabelige Evner. Hans livlige Væsen bragte ham særlig i Studentertiden i Forbindelse med de mest kendte Huse og med betydelige Mennesker i København. Derved kom han, ogsaa gennem Johan Ludvig Heiberg og hans Moder, Fru Gyllembourg, til at kende Komponisten Weyse. Hertz spillede forskellige Instrumenter, »skrev nette lyriske Vers, komponerede nette Smaating og skrev nydelige Noder til unge Damer, naar han forærede dem sine Sonetter«, fortæller hans Søster Fru Fich. Mellem Weyse og Hertz var der en Aldersforskel af 18 Aar. Det forhindrede dog ikke i nogen Maade, at der opstod et inderligt Venskab mellem dem. Fra Hjemmet i Domprovstegaarden, — og medens Hertz var Sognepræst i Kirke-Hvalsø, fortsattes det i en Aarrække i Hertz' eget Hjem i Roskilde, og om Weyses Besøg og Ophold der har man gennem Optegnelser og Breve bevaret en Del Minder.

Pastor Hertz var gift første Gang med en Datter af Købmanden Jacob Kornerup, Maria. Efter et kun toaarigt Ægteskab giftede han sig efter hendes Død med Inger Bolette Borch, Datter af Købmanden Jacob

Borch og Else Cathrine Bruun. Af deres syv Børn blev kun tre voksne, to Døtre, Else og Sophie, gift i Roskilde, henholdsvis med Adjunkterne ved Katedralskolen, Edvard Erslev og Eduard Flemmer, og Sønnen, Jens Michael Hertz, der var født 1825. Han blev cand. theol., sin Faders Medhjælper i Embedet paa hans gamle Dage, og fra 1856 Kateket og Lærer ved Borger-skolen, senere Inspektør ved samme indtil 1895. Han døde 1897.

I Hertz' Hjem og i Roskilde traf Komponisten Weyse sammen med musikkyndige Mennesker, deriblandt Kantoren Johan Ernst Hartmann (til 1844) og Organisten, »Orgelmesteren« Hans Matthison-Hansen, hvem Weyse selv havde anbefalet til Embedet i Roskilde Domkirke. I Erindringerne om Weyses Ophold og Besøg i Roskilde findes en Masse Smaatræk bevaret, — om hans mere personlige og kammeratlige Væsen, der udfoldede sig blandt Vennerne, Hertz, hans Hustru og Børnene, om hans Orgelspil i Kirken og i Hjemmet, og om hans Interesse for Blomster og Planter, baade i Domprovstegaarden og i den store, prægtige Have hos Pastor Hertz. Paa de ældste Billeder af den gamle Ejendom ses den nærmest at ligge ligesom begravet i høje Træer i de yppigste Haveomgivelser. Og saadan maa det ogsaa have været efter Havetilliggendets store Ælde. — I Haven, der strækker sig mod Nord, — men dog nu forlængst er fraskilt Ejendommen — findes endnu en stor, kraftig Hængeask, der stadig har baa-ret Navnet Weyses Ask. Ogsaa i tidligere Domorgani-stens Have paa Bondetinget, nu Nr. 20, staar der en Blodbøg, som endnu for faa Aar siden benævntes Wey-ses Bøg. Antagelig har Weyse ogsaa interesseret sig for Haven der.

Kateket Jens Michael Hertz har til en af Weyses Biografer, A. P. Berggreen, meddelt følgende Skildring af Weyses Ophold i hans Forældrehjem, der gentog sig somme Tider fire Gange aarligt i Aarene fra 1832—1842. Han skriver blandt andet: »Jeg vil ikke forsøge at give en Skildring af, hvilken Velsignelse det var for os alle, baade gamle og unge, at have ham iblandt os, det vilde baade være vanskeligt at skildre det og vistnok ogsaa vanskeligt at forstaa for den, som ikke selv har oplevet det.

Weyse havde naturligvis hos os »Weyses Kammer«, hvor de fleste af Melodierne til Ingemanns Aften- og Morgensange er componerede, »Weyses Lysthus«, og i Distriktslæge Ryges Have, tidligere min Faders, staaer »Weyses Hængeask«, plantet af ham selv.«

Han fortæller dernæst lidt om Weyses Smaaaner, og om, hvor glad han var ved en Køretur til Boserup og Ledreborg — Roskildes faste Udflugtssteder gennem et Par Hundrede Aar. Da Weyse døde 1842, blev han begravet paa Graabrødre Kirkegaard i Roskilde. Ved den ene Side af hans Grav fik Familien Hertz deres Gravsted. De fulgte ham senere. Pastor Hertz, der 1846 var udnævnt til Konsistorialraad, tog sin Afsked 1865 og døde hos Sønnen i 1868. Hans Enke, Inger Bolette Hertz, overlevede ham til 1886. — Domorganist Matthison-Hansens Gravsted findes paa den anden Side af Weyses Grav, — saa han kom saaledes til at hvile mellem sine Roskildevenner.

— — —

Foruden gennem Weyse-Minder har man ogsaa fra anden Side Oplysninger om Ejendommen nordvest for Domkirken, om dens Beboere og om dens smukke Be-

liggenhed. Skovrider Niels Fritz, hvis Fader var Raadmand i Roskilde og Godsforvalter for Bidstrup Gods, har i Historisk Samfunds Aarbog 1913 fortalt en Del Barndomsminder fra Roskilde. Deri omtales ogsaa Pastor Hertz' Familie og Hjemmet. Han skriver: »Der førtes et frodigt Aandsliv i Præstegaarden i 30'erne og 40'erne, og dens Omgivelser svarede dertil. Jeg mindes Hertz' Have — fra det nordvestre Hjørne af Domkirkegaarden langs Strandalléen (Tuttestien) som den største og smukkeste Have i Byen med en dejlig Udsigt over Sct. Jørgensbjerg og Fjorden til Bognæs og Boserup Skove.«

Maleren Vilh. Marstrand, der i 1864 paabegyndte Udførelsen af Vægmalierne i Christian den Fjerdes Kapel i Domkirken, boede om Sommeren i den gamle Præstegaard med sin Familie. I et Brev til J. M. Thiele fortæller han: »Her er den dejligste Have, bugnende af Frugter in petto og Blomster, fortryllende Udsigt paa den lille Plet, en Afveksling saa stor, at vi ikke endnu har været fristet til Udflugter.«

Det er ogsaa saa heldigt, at der i Overleveringen findes en Skildring af den gamle Ejendoms Indre. Fra 1865 til 1867 var Ejendommen lejet ud til en Frk. Line Lindholm, der havde Pøgeskole og Pensionat for Skoledrenge. Viceprovst S. Skouboe har i Historisk Samfunds Aarbog for 1914 fortalt Minder fra sin Skoledrengetid i Roskilde. Han var i Pension hos den omtalte Frk. Lindholm og skildrer Boligen saaledes: »Det var en herskabelig, gammel Bygning med nogle og tyve Værelser, hvoraf en Del slet ikke blev taget i Brug, med mange og rummelige Udenomsbekvemmeligheder og en stor Have med mange gode Træer og

en lille Dam.« Han fortæller om Hovedbygningens Beliggenhed, »vinkelret paa den nuværende,« og at »den anselige, men en Del medtagne og forfaldne Bygning var en god Prøve paa svundne Aarhundreders Patrierhuse.« Den var i to Etager, i Stueetagen var »Salen«, der gik tværs gennem Huset med Vinduer til begge Sider, saavel mod Gaarden som mod Haven, hvor ud imod der var en Træveranda. »Gennem de store og rummelige Kældere, hvor der efter de Smaafolks Mening, der beboede Sidehuset, var et argt Spøgeri, førte en bred Gennemgang til Haven. Fra det store Køkken førte en høj Trætrappe ned til Haven. I en Del af Værelserne paa første Sal var der nogle underlige smalle Løndøre, og flere af Værelserne havde kalkede Vægge. Naar Drengene morede sig med at pille Kalken af, naaede de ind til en gammel Vægdekoration med »røde, blaa og grønne stiliserede Blomster og Rosetter, forbundne med lange Striber paa Kryds og tværs over hele Væggen. Om Sommeren var der herlige Siddepladser i Haven eller mellem dens gamle Træers kraftige Grene, og om Vinteren frembød dens kuperede Terræn god Lejlighed til Slædefarter og Snekampe.«

I Skildringen føler man Begejstringen for det dejlige Opholdssted. I Sidelængerne ud mod Stræderne var der paa det Tidspunkt indrettet nogle Smaalejligheder, i den østlige Længe ud mod Domkirkepladsen var der endog hos nogle Smaafolk en lille Butik med Brød og søde Sager. »Butiken« indskrænkede sig vistnok til, at der i Vinduet stod et Glas med Bolcher, — »de lignede Dynevaar« har en samtidig fortalt, — men de kunde vel altid lokke Skolebørn og Børn, der gik

til Stranden. En af de andre Beboere var Havemand og kaldtes endnu mange Aar senere Peter Hertz efter Stedet.

Disse Smaaoplysninger og Maleren Marstrands Brev fra 1864 kunde tyde paa, at Pastor Hertz var fraflyttet Ejendommen, før han helt trak sig tilbage fra Embedet. Han skal være flyttet til den af hans Svoger Anders Borch nyopførte Ejendom i Hersegade Nr. 9, den, der fra 1867 blev Embedsholig for Andenpræsten ved Domkirken — og siden har været det.

Allerede i 1852 havde Hertz solgt sin Ejendom til Baron, Dr. juris *Dirckinck-Holmfeld*, der Aaret før havde slaaet sig ned i Roskilde og havde købt den nedlagte Vandkuranstalt »Maglekilde«. Til »Maglekilde« hørte hele det store »Klokkervænge«, begrænset mod Nord af Birkealléen, mod Øst af Tuttesti. Ved at købe Hertz' Ejendom, afrundede Baronen hele sit Ejendomsomraade betydeligt. Men allerede to Aar efter frasolgte han en stor Parcel til to Komtesser Lerche, der byggede Ejendommen »Fjordvilla« og anlagde en stor Have. I 1862 frasolgte han endnu en Parcel ud mod Tuttesti til Pastor Gottlieb Schønheyder, som byggede Ejendommen »Sct. Jørgenslund« 1865.

Holsteneren, Baron Dirckinck-Holmfeld var kendt som politisk Forfatter og Udgiver af tyskvenlige mod Danmark hadefulde Pjecer. Paa en Markedsdag 1861 gik Uviljen mod ham over til Haandgribeligheder. Markedsgæster og andre ophidsede Deltagere stenede hans Ejendom »Maglekilde«, knuste Ruderne og ødelagde hans private Beboelse, saa Familien maatte flygte. — I 1867 solgte han den ældgamle og vel ogsaa

nu forsømte Hjørneejendom, 1869 iøvrigt hele Maglekilde-Komplekset til Jernstøber Petersen fra Ruds-Vedby, Forfatteren Maglekilde-Petersens Fader.

— — —

Køberen var nu Byens Distriktslæge Immanuel Christian Valdemar Qvintus *Ryge*. Der kunde næppe findes en bedre og mere fremsynet Mand til at overtage Ejendommen. Alt kunde nemlig tyde paa, at det var den enestaaende Beliggenhed fremfor de ældgamle Bygninger, der har interesseret ham. For kort Tid efter paabegyndte han en Nedrivning af det gamle og byggede saa helt fra Grunden et stort og anseligt Beboelseshus i én Etage med høj Kælder og bredt opbygget Midterparti i to Etager til begge Sider. Han brød helt med den firelængede Gaards Princip og lagde Hovedbygningen nærmest i Retningen sydøstlig -- nordvestlig, som den ses i Dag. Han ryddede efterhaanden de gamle Længer væk og opførte kun paa den tidligere Hovedbygning's Plads en mindre Vogn- og Staldbygning. Hele Ejendommen var dermed forvandlet. Den var nu blevet en herskabelig Beboelsesejendom, der bedre svarede til sin Tid end den gamle Rektor- og Præstebolig, maaske med Rod i middelalderlig Byggemaade. Siden 1843, da den gamle Katedralskole blev nedrevet, havde Ejendommens gamle Udlænger været blotte!, — de kan næppe have afgivet noget særlig præsentabelt Syn i de sidste Aar. Nu kom Ejendommen efter Forandringen til at ligge med en fri Gaardsplads med Indkørsel, med frit Udsyn foran sig op mod sin høje, fornemme Genbo, Domkirken.

Der er mere end Grund til at være Distriktslæge Im. Ryge taknemmelig og mindes ham, ikke alene

Distriktslæge Ryges Ejendom.

F. E. Hansen, Roskilde, fot.

fordi han ved sin private Ejendoms Opførelse forbedrede Domkirkens Omgivelser til denne Side og gjorde dem mere værdige, men ogsaa fordi han paa anden Maade gjorde sig fortjent af Byen ved sin levende Interesse for forbedrede Sundhedsforhold og Bekæmpelse af Sygdomssmitte.

Dr. Im. Ryge var født 1813. Han var den femte af den bekendte, excentriske Dr. med. og Skuespil-

ler Johan Christian Ryges femten Børn. Hans Fader havde den Ejendommelighed at nummerere alle sine Børn paa Latin, derfor hed Distriktslægen Qvintus. Hans Oldefader var Kantor Johan Christian Ryge, der var bosiddende i Roskilde i 45 Aar indtil 1758. Dr. Ryge kom i 1855 til Roskilde som Distriktslæge og blev samtidig Læge ved Roskilde Bys Fattigvæsens Sygehus, — det eneste paa Stedet. Det laa i en Ejendom inde bag Fattiggaarden, under Forhold og Omstændigheder, ingen drømmer om i Dag her i Landet; Sygehus var det vel af Navn, men ikke af Gavn. Dr. Ryges Løn af Byen var fra Begyndelsen 30 Rdl. aarlig, — da han tog sin Afsked 1879, var Lønningen steget til 300 Kr. aarlig. I 1856 blev han tillige Læge ved Roskilde Syge-, Daare- og Arbejdsanstalt, — saadan hed fra Begyndelsen det, der i Dag er Roskilde Amts og Bys Sygehus. Han praktiserede ogsaa privat, og adskillige ældre Mennesker i By og paa Land erindrer stadig den meget høje, magre, men smukke Mand, der næsten altid, Sommer og Vinter, med et stort Uldtørklæde om Halsen, færdedes mellem dem eller kørte i Praksis med Kusk og Forspand i en lille lukket »Doktorkupé«. Han var Medlem af Kommissionen vedrørende Sundhedspoliti og Indførelse af Sundhedsvedtægter i hele Landet, og hans Interesse for smitsomme Sygdomme og deres Bekæmpelse satte for Roskildes Vedkommende Frugt i Opførelsen af et særskilt Epidemisygehus 1876. Men da havde han ogsaa arbejdet med Sagen og Byens Styre derom i tretten lange Aar.

Dr. Im. Ryge var gift anden Gang med en smuk, meget lyshaaret Dame, Catharina Elisabeth Ulbrich,

med hvem han havde seks Børn. De tre døde som smaa, og Forældrene havde den Sorg at miste de tre andre af Brystsyge inden Tyveaarsalderen. Det var to Sønner og en Datter, alle tre mindet som svage i Opvæksten, men meget smukke, unge Mennesker. Ogsaa paa anden Maade sænkede Sorgen sig over Dr. Ryges Hjem og Hjemliv. Han trak sig tilbage fra sin Virksomhed 1879 og flyttede senere til København. I 1891 døde han og kom som sine forudgaaede Børn og hans senere afdøde Hustru til at hvile paa Graabrødre Kirkegaard. Paa Gravstedet staar nu kun ensomt tilbage et Monument med Navnebetegnelse og et lille, indsat Relief, Thorvaldsens: Natten.

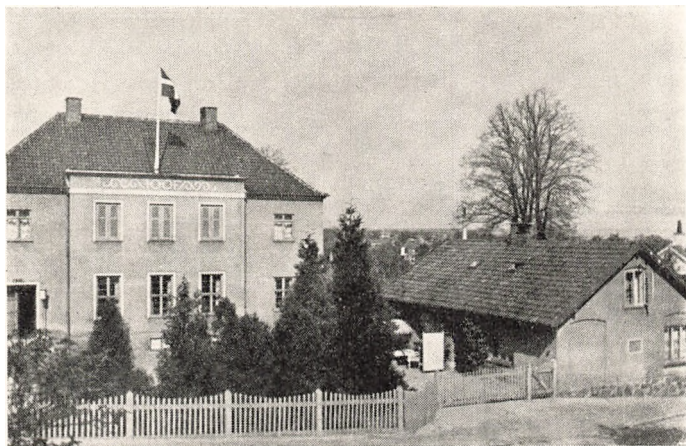
— — —

I 1885 havde Apoteker Henrik *Augsburg* købt den herskabeligt indrettede Ejendom paa Hjørnet af Fiolstræde og Skolegade og beboede den til sin Død 1888. Apotekeren, der var fra Middelfart, var gift med en sønderjydske Dame, Ingeborg Beier. Hans Gerning kom til at ligge i Sønderjylland, paa Sild og i Tønder, hvor hans Hustru døde. I 1877 solgte han Apoteket i Tønder og købte næste Aar det nuværende Domapotek i Roskilde. I 1863 havde Ægteparret adopteret Hustruens Søstersøn, Jens Jannik Jensen, der var født i Ballum. Han fik derved Navnet Augsburg. Han vil som sin Adoptivfader, — der mindes som en fin, kultiveret ældre Herre, — som hans Eftermand og Ejer af Domapoteket endnu være husket af mange for sit noble Væsen og sin høje, repræsentative Skikkelse.

Apoteker Henrik Augsburg førtes efter sin Død til Tønder Kirkegaard. Hans Adoptiv søn overtog Ejendommen ved Domkirkepladsen, men beboede den ikke.

Indtil 1896, da han afhændede den, var den i en kortere Periode lejet ud til Kontorer for Ramsø-Tune Herreder og til Bolig for daværende Herredsfoged N. Petri. Samtidig var det meste af den nordre Del af Haven, med Weyses Ask ved den lille Dam, lejet ud til skiftende Familier, som her fandt et Fristed om Sommeren for deres Børn. I den mindre Sidebygning, nu Inspektør-boligen, var der indrettet en Havestue. Ud mod Skolegade hegnedes denne Del af Haven i hele sin Længde af et sort Plankeværk med Indgangsdør. Haven blev imidlertid omkring 1896—97 købt af Staten, der her lod opføre en Embedsbolig med Kontorer for Herredsfogeden i Ramsø-Tune Herreder. Ejendommen er nu Embedsbolig for Kriminaldommeren for Roskilde Købstad, Lejre og Ramsø-Tune Herreder. Det store Haveomraade blev dog stærkt begrænset, og den nordvestlige Del, hvori Mindet om Weyses Haveinteresse endnu er synligt i den gamle Hængeask, hører nu til Ejendommen *Sct. Jørgenslund*.

I 1895 solgte Apoteker Augsborg Ejendommen til Overlærer ved Katedralskolen Haagen *Mathiesen*. Han boede i de Aar, han var i Roskilde, sammen med sin gamle Fader, General *Mathiesen*, og sin Søster, Frøken *Clotilde*. Generalen var født i Frankrig, hvor hans Fader havde været dansk Konsul, — selv var han bekendt fra sin Deltagelse i Krigene 1848 og 1864. Hans udprægede Begejstring og Interesse for alt, hvad der var af gallisk Aand, prægede Hjemmet og hans Søn og Datter. I Hjemmet taltes og læstes mest Fransk, og alt gik meget stilfuldt og forment til der, — især ved festlige Lejligheder, hvor »Masser af Stearinlys, anbragt i solide Sølvlysestager« var eneste Belysning.

*Odd-Fellow Logen Kong Hroar.
Mindepladen over Weyse ses paa Sidebygningens Gavl.*

Til daglig var Familien meget særpræget med ejendommelige Vaner paa visse Punkter. En noget overdreven Kærlighed til Hunde satte sin Slutrekord, da det efter Frk. Clotildes Død oplystes, at hun havde testamenteret sin ikke ubetydelige Formue til Dyrenes Beskyttelse, -- skønt hun havde fattige Slægtinge. Hun blev den længstlevende af de tre Familiemedlemmer.

I 1902 skete der atter et Ejerskifte. Manufakturhandler, Købmand Villads Nielsen, der havde Forretning paa Algade i Domapotekets Ejendom, og paa forskellig Maade blev en kendt Mand i Byen, beboede Ejendommen med sin Familie, Hustru og fem opvoksende, smukke Børn, indtil 1916. Fra det gode Hjem, Familien skabte her, har mange nulevende glade Ung-

domsminder. Ejendommen blev derefter solgt til Mas-sør Carl Poulsen, en Købmandssøn fra Roskilde, der sammen med sin Hustru aabnede et smukt Hjem for ældre Mennesker, særlig af gamle Roskilde-Familier, der var i fastboende Pension dér.

I 1929 blev Ejendommen midlertidig overtaget af en Fru Schenck, der havde boet i Pensionen, hvorefter den stod ubeboet et Aarstid. Det egentlige og endelige Salg fandt først Sted Aaret efter, da Odd-Fellow Logen Nr. 26 Kong Hroar købte den i Begyndelsen af Aaret. For anden Gang købte Ordenen en Ejendom, der havde tilhørt Distriktslæge Ryge. Ret snart gik man i Gang med en delvis Nedbrydning og en gennemgribende Ombygning af det grundmurede, solide Beboelseshus. Paa dets solide Fundament, med delvis Bibeholdelse af Ydermurene og dets oprindelige Størrelse, udvidedes Bygningen mod Vest og indrettedes iøvrigt efter sit Formaal. Dens Apparition er i Dag fast, sluttet og ligevægtig, et lukket Land for Omgivelserne, ligesom afstemt efter sine indadvendte Op-gaver. Den 19. November 1930 kunde Odd-Fellow Or-den, som tidligere paa samme Dato i 1893, paa ny indvie eget Hus, og denne Gang uden for al Tvivl som Hjemsted for lange Tider for Tidens skiftende Ordens-brødre.

— — —

Ved denne kortfattede Gennemgang af det gamle Ejendomsomraades vekslende Skæbne og den skitse-mæssige Skildring af dens Ejere gennem 300 Aar, er et Stykke Tidshistorie og et Galleri af Mennesker, der har baaret Aarene frem mod Nutiden, rullet frem af Erindringens Gem. Ufuldkomment og utilstrækkeligt

til Bedømmelse, men maaske dog i Stand til at kaste en Lysstribe ind over Tid og Forhold, som i Dag kun er Historie, den, de nulevende ved deres Færd og Vandel selv i det smaa fortsætter. Engang vil ogsaa de faa deres Omdømme. For gemt er ikke glemt.

I den uendelige, lange Trend, der forlænges fra Slægt til Slægt, væver hver Generation sit nye Stykke Islæt, der ikke forgaar, men bliver staaende. De henvarne er vel lagt til Hvile efter deres Arbejde, — Mindet om dem fortsætter dog og gør dem levende, thi »deres Gerninger følge dem«. -- I Ejendommen paa Hjørnet af Skolegade og Weysegangen har rige Aandskræfter gennem Tiderne haft til Huse, Menneskeliv og Skæbner er passeret i Rækkefølge. Med lidt Kendskab til dem, der levede der, og til Stedets Historie, vil det ses, at der er store Traditioner at øse af, at værne og at vogte, for de nuværende Ejere og for dem, der kommer til i Tiden herefter.

Foruden de allerede i Teksten nævnte Henvisninger anføres endvidere som Kildestof følgende Bøger og Artikler:

S. N. I. Bloch: Bidrag til Domskolens Historie Hefte I og II.

J. B. Løffler: Gravstenene i Roskilde.

Roskilde Købstads Skøde- og Panteprotokoller, jfr. de i Artiklen nævnte Aarstal.

F. E. Hundrup: Stamtavle over Roskilde-Familier 1888.

N. C. Christensen: Stamtavle over Peder Kornerups Efterkommere.

P. D. Smith: Utrykte Erindringer. Privat Eje.

C. F. Bricka: Dansk Biografisk Leksikon.

Chr. Christensen: Den Bang'ske Familie-Grav paa Domkirkegaarden. Roskilde Føljetoner II.

F. Fang: Hjørnet af Skolegade og Fiolstræde. Roskilde Tidende 20/11 1930.

Jul i Roskilde: 1925, 1926, 1935: Artikler om Mathiesen, Weyse, Marstrand.

F. Fang: Da Epidemisygehuset blev til. Roskilde Tidende 14/7 og 15/7 1936.

F. Fang: Kantor Ryge, hans Slægt og Familie i Roskilde. Fra Københavns Amt 1941-42.

F. Fang: Weyse-Træer i Roskilde. Roskilde Tidende 3/10 1942.

A. Holst-Jørgensen: Weyse-Minder i Roskilde. Roskilde Tidende 21/3 1949.

Desuden hviler mange Smaatræk helt tilbage til Dr. Ryges Tid paa mundtlig Overlevering og Privatpersoners Erindringer.